

УДК 347. 788

Катерина Дюкарева,*асистент кафедри інтелектуальної власності,
інформаційного та корпоративного права
Львівського національного університету імені Івана Франка*

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ СПІВАВТОРІВ ТВОРІВ НАУКИ

Статтю присвячено дослідженню питань правової природи та здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності співавторів творів науки. Зокрема, надано характеристику особистим немайновим правам співавторів. Зроблено висновки щодо їх характерних особливостей. Визначено перелік особистих немайнових прав інтелектуальної власності співавторів творів науки. З'ясовано питання здійснення співавторами творів науки права авторства, права на ім'я та права на недоторканість твору. Досліджено судову практику та позиції вищих судових інстанцій. Проаналізовано чинне законодавство України та запропоновано низку змін та доповнень з метою удосконалення правового регулювання.

Ключові слова: співавтор, особисті немайнові права, право авторства, право на ім'я, право на недоторканість твору.

Постановка проблеми. Особисті немайнові права інтелектуальної власності у сфері авторського права завжди перебували у центрі уваги науковців. Дослідження їх правової природи, особливостей набуття, здійснення, правової охорони здійснюються постійно на різних рівнях (монографічні, дисертаційні дослідження, навчальні видання).

Правове регулювання особистих немайнових прав інтелектуальної власності здійснюється як загальними нормами ЦК України, так і нормами спеціального законодавства. У рамках дослідження різних аспектів співавторства на твори науки виникає низка питань щодо набуття, здійснення та захисту особистих немайнових прав кожним зі співавторів.

Законодавець установив, що відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними. Однак угода між співавторами визначає їхні відносини, але не встановлює та не регулює особисті немайнові права співавторів. Отже, неабияке значення має дослідження особистих немайнових прав інтелектуальної власності співавторів творів науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із даної теми. У науковій літературі відсутні комплексні цивільні дослідження особистих немайнових прав інтелектуальної власності співавторів творів науки. Їх дослідження здійснювалося у межах ширшого кола питань, пов'язаних зі співавторством загалом. Це, зокрема, наукові праці Р. Б. Шишки, О. В. Зайця, Г. О. Ульянової, О. І. Харитонові, О. П. Орлюк, О. С. Яворської, О. О. Ізбаш. Отже, комплексне дослідження особистих немайнових прав інтелектуальної власності є актуальним та відповідає практичним потребам.

Метою статті є дослідження правової природи та здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності співавторів творів науки.

Виклад основного матеріалу. Особистим немайновим правам загалом притаманна певна специфіка. Їх правовому регулюванню присвячена окрема Книга 2 ЦК України. Так, у ст. 269 ЦК України [1] зазначено, що: 1) Особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом; 2) Особисті немайнові права фізичної особи не мають економічного змісту; 3) Особисті немайнові права тісно пов'язані з фізичною особою. Фізична особа не може відмовитися від особистих немайнових прав, а також не може бути позбавлена цих прав; 4) Особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно.

Суб'єктивне особисте немайнове право, на думку І. А. Бірюкова, характеризується певними ознаками. Його носій може: використовувати його на свій розсуд без застосування будь-яких додаткових юридичних актів (правочинів, дозволів та ін.); вимагати від інших осіб припинення дій, спрямованих на обмеження його особистих немайнових прав; мати свободу поведінки, вчинків у межах, установлених законом; звертатись до компетентних державних органів за захистом порушеного його особистого немайнового права [2, с. 273].

Стаття 270 ЦК України встановлює невичерпний перелік особистих немайнових прав особи, серед яких є право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Сутнісний зміст цього права розкривається через низку засадничих положень ст. 309 ЦК України: 1) фізична особа має право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; 2) фізична особа має право на вільний вибір сфер, змісту та форм (способів, прийомів) творчості. Цензура процесу творчості та результатів творчої діяльності не допускається.

Зміст та здійснення особистих немайнових прав інтелектуальної власності конкретизуються нормами Книги 4 ЦК України та нормами

спеціального законодавства. Так, відповідно до ст. 423 ЦК України особистими немайновими правами інтелектуальної власності є: 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця; 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Особисті немайнові права інтелектуальної власності належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не залежать від майнових прав інтелектуальної власності. Вони не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом.

У ст. 438 ЦК України закріплені особисті немайнові права автора, які деталізуються у статті 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3]. Згідно зі ст. 438 ЦК України, окрім особистих немайнових прав інтелектуальної власності, закріплених у ст. 423 ЦК України, автору твору належать також право: 1) вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору; 3) обирати псевдонім у зв'язку з використанням твору; 4) на недоторканність твору.

Водночас статтею 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що автору належать такі особисті немайнові права: 1) вимагати визнання свого авторства шляхом зазначення належним чином імені автора на творі і його примірниках і за будь-якого публічного використання твору, якщо це практично можливо; 2) забороняти під час публічного використання твору згадування свого імені, якщо він як автор твору бажає залишитись анонімом; 3) вибирати псевдонім, зазначити і вимагати зазначення псевдоніма замість справжнього імені автора на творі і його примірниках і під час будь-якого його публічного використання; 4) вимагати збереження цілісності твору і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору або будь-якому іншому посягання на твір, що може зашкодити честі і репутації автора. Також положеннями статті встановлено, що особисті немайнові права автора не можуть бути передані (відчужені) іншим особам.

Із комплексного аналізу вищенаведених норм вбачається, що для особистих немайнових прав автора характерні ті ж особливості, що і для особистих немайнових прав загалом, проте з урахуванням специфіки окресленої сфери їх виникнення та існування. Так, особисті немайнові права автора мають особистісний, нематеріальний, абсолютний характер. Тобто 1) вони є тісно пов'язаними з особою автора; 2) творець не отримує будь-якої економічної вигоди від їх здійснення; 3) кожна інша особа зобов'язана утримуватись від їх порушення.

Разом із тим особисті немайнові права авторів не залежать від їхніх майнових прав. Окрім ЦК України, характер незалежності особистих немайнових прав автора від його майнових закріплений Бернською конвенцією. Відповідно до ст. 6bis Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів [4] незалежно від майнових прав автора і навіть після відступлення від цих прав він має право вимагати визнання свого авторства на твір і протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню чи іншій зміні цього твору, а також будь-якому іншому посягання на твір, здатному завдати шкоди честі або репутації автора.

Верховний Суд України у п. 21 своєї постанови від 04.06.2010 № 5 «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [5] теж зазначає, що особисті немайнові права автора не залежать від майнових прав, а тому в разі передання виключних майнових прав на твір особисті немайнові права належать автору твору, крім випадків, встановлених ст. 423, 439 ЦК України. Вказані винятки розглянуті та проаналізовані далі.

При цьому зрозумілим є те, що майнові та особисті немайнові права автора перебувають у тісній взаємодії, проте не залежать одне від одного. Їх тісний взаємозв'язок можна проілюструвати таким прикладом. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 438 ЦК України автору твору належить право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, якщо це практично можливо. Тобто творець у разі використання результату творчості може здійснювати своє право на зазначення імені. Право на зазначення імені є особистим немайновим правом, а право на використання твору – майновим. Отже, у разі використання твору простежується взаємодія у здійсненні як майнових, так і особистих немайнових прав інтелектуальної власності.

У ч. 1 ст. 13 Закону «Про авторське право і суміжні права» зазначено, що авторське право на твір, створений у співавторстві, належить

усім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається з частин, кожна з яких має самостійне значення. Аналогічне положення містить ст. 436 ЦК України. Тобто сукупністю майнових та, зокрема, досліджуваних, особистих немайнових прав щодо спільно створеного твору володіє кожен співавтор.

Положеннями цих же статей передбачено, що відносини між співавторами визначаються угодою (термінологія Закону), укладеною між ними. Варто зауважити, що незалежно від змісту такої угоди особисті немайнові права кожен зі співавторів здійснює самостійно.

Є певні винятки, коли особисті немайнові права автора здійснюються іншими особами. Так, згідно з ч. 2 ст. 423 ЦК України у випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. Відповідно до ч. 2 ст. 439 ЦК України у разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповнова-

женою на це автором, а за відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими заінтересованими особами. Однак, як впливає зі змісту вказаних законодавчих норм, випадки, коли особисті немайнові права автора здійснюються іншими особами, встановлюються виключно законом.

Отже, угодою між співавторами не може бути передбачено, що особисті немайнові права одного зі співавторів здійснює інший чи інші автори спільного твору. Такі права набуваються кожним співавтором із факту створення твору на підставі прямої законодавчої вказівки. Це очевидно, оскільки всім особистим немайновим правам, і авторським особистим немайновим правам зокрема, властиві такі ознаки, як тісний зв'язок з особою-носієм, невідчужуваність та їх непередаваність.

Разом із тим кожен зі співавторів здійснює особисті немайнові права самостійно, незалежно від домовленості щодо здійснення та розпорядження майновими правами, оскільки ст. 423 ЦК України встановлює незалежність таких прав.

У разі створення у співавторстві твору науки у його співавторів виникають такі ж особисті немайнові права, як і в разі створення будь-якого об'єкта правової охорони авторським правом. Такими правами є: 1) право на визнання авторства (право авторства); 2) право на авторське ім'я, яке реалізовується такимиспособами: вимагати зазначення імені чи заборонити його зазначати у зв'язку з використанням твору, а також обирати псевдонім при використанні результату творчості; 3) право на недоторканність твору.

У науковій літературі наявна думка, що право авторства є основним особистим немайновим правом, вихідною точкою усіх інших прав автора. Таке право закріплене у п. 1 ч. 1 ст. 423 ЦК України та впливає зі змісту п. 1 ч. 1 ст. 14 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Так, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 423 ЦК України особистим немайновим правом інтелектуальної власності є право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності. За своїм змістом право авторства – це право особи визнаватися автором твору та вимагати такого визнання з боку невизначеного кола інших осіб.

Пропоную розглянути судову практику [6], яка показує яскравий приклад визнання права авторства співавторів твору науки. Так, до Подільського районного суду м. Києва звернулася Особа 1 та Особа 2 з позовом про стягнення компенсації та моральної шкоди за порушення авторського права. Відповідачами у цій справі були Особа 3 та ТзОВ «Центр учбової літератури», а третіми особами – ТзОВ «Видавництво «Істина» та Особа 4. Суть спору, зокрема, полягала у такому. 01. 09. 2005 між Особою 1 та ТзОВ «Видавництво «Істина» був укладений видавничий договір, відповідно до якого автор передав видавництву твір «Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України». У серпні 2006 року

ТзОВ «Видавництво «Істина» випустило видання вказаного твору під спільним авторством Особа 1 та Особа 2. Уже в січні 2011 року співавторам стало відомо, що ТзОВ «Центр учбової літератури» здійснив видання твору під авторством Особи 3 та редакцією Особа 4. Автори спільного твору зауважили, що вказане видання повністю відповідає тексту науково-практичного коментаря, співавторами якого вони є. Внесені лише дрібні виправлення, які не суттєво впливають на наукову думку та практичне значення видання. На підставі викладеного співавтори вважали, що їхні, зокрема особисті немайнові, права є порушеними. У зв'язку з викладеним автори спільного твору просили заборонити Особі 3 та ТзОВ «Центр учбової літератури» видавати «Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України» під авторством Особа 3 та за редакцією Особа 4 та припинити видання і розповсюдження вказаного твору за авторством та редакцією зазначених осіб. Окрім цього, співавтори просили здійснити публікацію в номері газет «Закон і Бізнес» та «Юридична практика» повідомлення про неправомірне використання Особа 3 та ТзОВ «Центр учбової літератури» «Науково-практичного коментаря Цивільного процесуального кодексу України» під авторством співавторів.

Із зазначених позовних вимог співавторів вбачається, що для них, як авторів спільного твору науки, важливим є доведення до невизначеного кола осіб, що авторами твору є саме вони. Тобто головним та визначальним для них є визнання їхнього авторства наукових ідей та концепцій, закладених в оспорюваному творі науки.

Вважаю за необхідне зазначити, що спір стосується не особистого немайнового права на ім'я Особа 1 та Особа 2, а саме їхнього права авторства. Як вбачається з формулювання позовних вимог, співавтори просять не зазначення їхніх імен на примірниках твору, а припинення видання твору, у якому відображені певні наукові думки, під авторством інших осіб та публікацію повідомлення про неправомірне використання такого твору.

Подільський районний суд м. Києва встановив такі обставини справи. Твір «Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України» під авторством Особа 1 та Особа 2 є результатом творчої праці позивачів. Вказане суд першої інстанції встановив на підставі того, що на титульному аркуші примірника твору зазначені прізвища та ініціали позивачів, а на другому аркуші, поруч з їхніми іменами, міститься знак охорони авторського права.

Також суд встановив, що вказаний твір науки під авторством Особа 1 та Особа 2 вийшов друком у 2006 році. Водночас видання «Науково-практичного коментаря Цивільного процесуального кодексу України» під авторством Особа 3 та за редакцією Особа 4 здійснено у 2011 році.

Окрім цього, ухвалою суду було призначено експертизу об'єкта інтелектуальної власності. Експертним дослідженням встановлено, що

«Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України» під авторством Особа 3 є плагіатом «Науково-практичного коментаря Цивільного процесуального кодексу України» під авторством Особа 1 та Особа 2.

На підставі наведеного суд першої інстанції встановив, що право авторства Особа 1 та Особа 2 було порушене, та задовольнив вищевказані позовні вимоги.

Разом із тим вважаю за необхідне звернути увагу на те, що співавтори в частині обґрунтування відшкодування моральної шкоди зазначили таке. Особа 1 та Особа 2 повсякденно повинні були доводити іншим людям, що вказаний твір науки належить саме їм. Позивачам важко було усвідомлювати те, що твір, який вони довго писали, погоджували, редагували, перчитували та у який вклали свій багаторічний досвід та знання, повністю переписаний та виданий від імені іншої особи із зазначенням її як автора усіх тих думок та ідей, які насправді належать Особа 1 та Особа 2.

Тобто наведене ще раз підтверджує те, що право авторства є чи не найважливішим особистим немайновим правом для автора. Для творця визнання його авторства певних наукових думок та ідей іншими особами є запорукою подальшої творчої діяльності та джерелом натхнення. Наведене, власне, і становить зміст права авторства.

Тісно пов'язаним із правом авторства є право на авторське ім'я. У ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» ім'я автора визначається як сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо.

Воля особи творця щодо зазначення (не зазначення) свого справжнього імені на творі охороняється законом. Тобто особа може вимагати зазначення свого імені на примірниках твору; може вимагати або забороняти згадування свого імені під час публічного використання твору.

Для авторів творів науки такий аспект права на авторське ім'я, як заборона згадування свого імені під час публічного використання твору, не характерна. «Незгадування» імені автора може пов'язуватися з тією обставиною, що твір науки містить відомості, що належать до державної таємниці.

Суспільні відносини, пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, засекречуванням, розсекречуванням її матеріальних носіїв та охороною державної таємниці з метою захисту національної безпеки України, урегульовані Законом України від 21 січня 1994 року «Про державну таємницю» [7]. Відповідно до ст. 8 цього Закону до державної таємниці у сфері науки належить інформація про наукові, науково-дослідні, дослідно-конструкторські та проектні роботи, на базі яких можуть бути створені прогресивні технології, нові види виробництва, продукції та технологічних процесів, що мають велике оборонне чи економічне значення або суттєво впливають на

зовнішньоекономічну діяльність та національну безпеку України.

Ні Закони «Про інформацію», «Про державну таємницю», ні спеціальне законодавство у сфері авторського права не містять безпосередніх приписів щодо особливостей здійснення прав інтелектуальної власності у разі створення творів, зміст яких може бути віднесеним до інформації з обмеженим доступом чи до державної таємниці. Адже у такому разі автор (автори) не може розголошувати своє ім'я. Відповідно, він не може здійснювати й інших особистих немайнових прав, що встановлені законодавством.

У ст. 30 Закону України «Про державну таємницю» встановлено, що у разі, коли за умовами своєї професійної діяльності громадянин постійно працює з відомостями, що становлять державну таємницю, йому повинна надаватися відповідна компенсація за роботу в умовах режимних обмежень, види, розміри та порядок надання якої встановлюються Кабінетом Міністрів України. Але ця норма не може бути застосована для врегулювання відносин інтелектуальної власності у разі створення твору науки, що може бути віднесеним до державної таємниці чи до інформації з обмеженим доступом.

З метою усунення прогалин законодавчого регулювання пропонуємо у Законі «Про авторське право і суміжні права» закріпити відсилочну норму такого змісту: «Особисті немайнові права авторів у зв'язку зі створенням твору, зміст якого може бути віднесеним до державної таємниці чи до інформації з обмеженим доступом, здійснюються у порядку, встановленому законом». Нормою такого змісту може бути доповнена ст. 14 Закону «Про авторське право і суміжні права» – новою частиною третьою. Аналогічна норма необхідна і щодо майнових прав інтелектуальної власності.

У спеціальному законодавстві, що регулює відносини щодо інформації з обмеженим доступом, державної таємниці, необхідно передбачити окремі норми про особливості здійснення як особистих немайнових, так і майнових прав інтелектуальної власності на такі твори. Зокрема, Закон України «Про державну таємницю» може бути доповнений нормою такого змісту: «У разі створення твору, зміст якого може бути віднесеним до державної таємниці, особисті немайнові та майнові права його автора (авторів) здійснюються з урахуванням обмежень та заборон, встановлених цим законом».

Автор (автори) можуть обирати псевдонім та вимагати його зазначення як на примірниках твору, так і під час будь-якого публічного його використання. Для авторів (співавторів) творів науки обрання псевдоніму нехарактерне. Більше того, у разі створення наукових робіт на здобуття наукових ступенів автор повинен персоналізувати себе, зазначивши власний (авторський) науковий доробок.

Зокрема, відповідно до Порядку присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам [8] однією з умов присвоєння вченого звання професора є наявність навчально-методичних та наукових праць, які

опубліковані після захисту докторської дисертації у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях, з яких не менше двох публікацій у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або WebofScience, та не є перекладами з інших мов. Аналогічна умова встановлена для присвоєння вченого звання доцента, лише з тією відмінністю, що з числа навчально-методичних та наукових праць, які опубліковані після захисту дисертації у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях, має бути не менше однієї публікації у періодичних виданнях, включених до наукометричних баз Scopus або WebofScience. Хоча у зазначеному нормативному акті не містяться прямі приписи щодо зазначення авторства, але йдеться саме про особистий доробок. Якщо такі праці створені у співавторстві, то обов'язково зазначається особистий внесок здобувача. Відповідно до п. 14 Порядку присудження наукових ступенів [9], якщо у дисертації використано ідеї або розробки, що належать співавторам, разом з якими опубліковані наукові праці, здобувач повинен відзначити цей факт у дисертації та в авторефераті з обов'язковим зазначенням конкретного особистого внеску в такі праці або розробки.

Таким чином, не може йтися про анонімність чи опублікування під псевдонімом конкретних наукових праць на виконання вимог зазначених нормативних актів.

Твір може бути опубліковано анонімно, без зазначення імені автора. Відповідно до ч. 4 ст. 11 Закону «Про авторське право і суміжні права», якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору (його ім'я чи назва мають бути зазначені на творі) вважається представником автора і має право захищати права останнього. Це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство.

Опублікування твору науки анонімно не зустрічається. Анонімність мала місце у певні історичні періоди, коли наукові розробки у певних сферах, пов'язаних насамперед із науковими дослідженнями природних явищ, людини, Сонячної системи, планети Земля тощо, переслідувалися. Наприклад, праця відомого польсько-німецького астронома і математика, фізика, правника, дипломата, економіста, каноніка та лікаря Миколая Коперника – автора геліоцентричної теорії побудови Сонячної системи – була заборонена. За наукові погляди переслідувався і Галілео Галілей, який підтримував теорію Миколая Коперника та під страхом тортур мусив зрестися своїх поглядів, висловлених наобґрунтування геліоцентричної теорії будови Сонячної системи. Тут не йдеться про анонімність у буквальному розумінні. Під впливом конкретних історичних та суспільних поглядів і обставин відомі вчені змушені були приховувати результати своїх досліджень, а то й зрідка й авторства на них.

Ще одним особистим немайновим правом автора є право на недоторканність твору. Відпо-

відно до ч. 1 ст. 439 ЦК України автор має право протидіяти будь-якому перекрученню, спотворенню або іншій зміні твору чи будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора, а також супроводженню твору без його згоди ілюстраціями, передмовами, післямовами, коментарями тощо.

Пленум ВГС України у п. 38 своєї постанови від 17 жовтня 2012 року № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [10] право на недоторканність твору трактує як право, яке полягає у недопущенні без згоди автора внесення будь-яких змін до твору, в тому числі додаткових текстів (включаючи коментарі, передмови, пояснення), ілюстрацій, редакторської та іншої правки тощо. Також у вказаній постанові зазначено, що право на недоторканність твору стосується таких змін твору, які не пов'язані зі створенням нового твору на основі наявного. Відповідна зміна може мати місце виключно зі згоди автора (іншої особи, якій належить право), що повинна бути ясно виражена. За відсутності доказів того, що згода була ясно виражена, вона не може вважатися одержаною.

Варто зазначити, що відповідно до чинного законодавства України особисті немайнові права автора не успадковуються через їх особистісний характер, тісний зв'язок із носієм, невіддільність від нього. Однак право на недоторканність твору охороняється і після смерті автора на підставі прямої законодавчої вказівки. Так, згідно з ч. 2 ст. 439 ЦК України у разі смерті автора недоторканність твору охороняється особою, уповноваженою на це автором, а за відсутності такого уповноваження недоторканність твору охороняється спадкоємцями автора, а також іншими заінтересованими особами.

При цьому вважаю за необхідне звернути увагу на положення ст. 423 ЦК України, яке встановлює, що у випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам. У науковій літературі загальноприйнятою є думка, що таким випадком є той, який зазначений у вищевказаній ч. 2 ст. 439 ЦК України. Однак положення ст. 439 ЦК України не передбачають, що право на недоторканність твору належить уповноваженій автором особі чи за відсутності такої спадкоємця та іншим заінтересованим особам. Натомість норма встановлює, що таке право автора після його смерті підлягає охороні зазначеними особами. Тобто право на недоторканність твору не належить, а здійснюється іншими особами. Такому праву автора, як і будь-якому особистому немайновому праву загалом, властивий особистісний характер, тісний зв'язок з особою творця, невіддільність та непередаваність, а тому воно не може належати будь-кому іншому.

На підставі викладеного вказану наукову думку вважаю помилковою. Разом із цим зазначаю, що жодне положення чинного законодавства України не передбачає випадків, коли особисті немайнові права автора чи іншого суб'єкта права інтелектуальної власнос-

ті належать іншим особам. Отже, законодавчу норму, що міститься у реченні 2 ч. 2 ст. 423 ЦК України, вважаю такою, що не має практичного застосування, та водночас пропоную викласти її у такій редакції: «У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть здійснюватися іншими особам».

Окрім цього, вважаю за необхідне зазначити таке. Із положення ч. 2 ст. 439 ЦК України випливає, що після смерті автора у разі відсутності уповноваженої ним особи право на недоторканність твору, окрім спадкоємців, охороняється іншими заінтересованими особами. Однак, кого варто розуміти під такими заінтересованими особами, законодавець не встановлює. На моє переконання, до переліку таких заінтересованих осіб можна віднести іншого (-их) співавтора (-ів) твору. Звичайно, вказане стосується того випадку, коли твір створений у співавторстві.

Висновки

Отже, на підставі викладеного дослідження щодо особистих немайнових прав інтелектуальної власності співавторів творів науки можна зазначити таке:

1. Для особистих немайнових прав співавтора автора характерні ті ж особливості, що і для особистих немайнових прав загалом, проте з урахуванням специфіки окресленої сфери їх виникнення та існування.

2. Для співавторів творів науки такий аспект права на авторське ім'я, як заборона згадування свого імені під час публічного використання твору, не характерна. «Незгадування» імені автора може пов'язуватися з тією обставиною, що твір науки містить відомості, що належать до охороняваної чи інформативної з обмеженим доступом. При цьому для вдосконалення законодавства та усунення прогалин необхідно внести певні зміни до Законів України «Про авторське право і суміжні права» та «Про державну таємницю».

3. Для співавторів творів науки обрання псевдоніму нехарактерне. Більше того, у разі створення наукових робіт на здобуття наукових ступенів автор повинен персоналізувати себе, зазначивши власний (авторський) науковий доробок.

4. Опублікування твору науки анонімно у сучасному світі не трапляється. Наведене мало

місце у давні часи, коли науковців через їхні ідеї та погляди переслідували. 5. Особисті немайнові права інтелектуальної власності не можуть належати іншим особам. У випадках, передбачених законодавством, вони можуть здійснюватися іншими особами. Зокрема, у разі смерті автора охорона недоторканності твору здійснюється іншими особами. До таких осіб можна віднести іншого (-их) співавтора (-ів) твору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – С. 356.
2. Цивільне право України: загальна частина / за редакцією професорів І. А. Бірюкова, Ю. С. Заїки. – К., Алерта. 2014. – С. 273.
3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23. 12. 1993 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – С. 64.
4. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів // Офіційний вісник України. – 2007. – № 75. – С. 2809.
5. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: постанова Пленуму Верховного Суду України від 04. 06. 2010 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>.
6. Рішення Подільського районного суду м. Києва від 28. 05. 2012 у справі № 2-2900/11 // Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25098988>.
7. Про державну таємницю: Закон України від 21. 01. 1994 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – С. 93.
8. Порядок присвоєння вчених звань науковим і науково-педагогічним працівникам: затверджено наказом МОН України від 14. 01. 2016 № 13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0183-16/page>.
9. Порядок присудження наукових ступенів: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24. 07. 2013 № 567 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF>.
10. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 17. 10. 2012 № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>.

Статья посвящена исследованию вопросов правовой природы и осуществления личных неимущественных прав интеллектуальной собственности соавторов произведений науки. В частности, охарактеризованы личные неимущественные права соавторов. Сделаны выводы относительно их характерных особенностей. Определен перечень личных неимущественных прав интеллектуальной собственности соавторов произведений науки. Выяснен вопрос осуществления соавторами произведений науки права авторства, права на имя и права на неприкосновенность произведения. Исследованы судебная практика и позиции высших судебных инстанций. Проанализировано действующее законодательство Украины и предложен ряд изменений и дополнений с целью усовершенствования правового регулирования.

Ключевые слова: соавтор, личные неимущественные права, право авторства, право на имя, право на неприкосновенность произведения.

The article deals with the issues of legal nature and the realization of personal non-proprietary intellectual property rights of co-authors of scientific works. In particular, the description of the personal non-property rights of co-authors has been given. The conclusions about their characteristic features have been made. The list of personal non-property rights of intellectual property of co-authors of scientific works has been determined. The issue of the realization of the right of authorship, right to the name and right to the inviolability of the work by co-authors of scientific works has been defined. The jurisprudence and positions of the higher courts have been investigated. The applicable law of Ukraine has been analyzed and the number of changes and additions have been proposed in order to improve the legal regulation.

Key words: co-author, personal non-property rights, right of authorship, right to the name, right to the inviolability of the work.

